

**SILVIU BEREJAN
ȘI GRIGORE VIERU:
SIMILITUDINI
DE VIZIUNE
ASUPRA LIMBAJULUI
ȘI A LIMBII ROMÂNE**

*Dr.hab. Gheorghe POPA,
prof.univ., Universitatea de Stat
„Alec Russo” din Bălți*

**SILVIU BEREJAN AND GRIGORE VIERU:
SIMILITUDES OF VISIONS ON SPEECH AND
THE ROMANIAN LANGUAGE**

The presented article minutely examines the certain aspects which concern the linguistic contemplations and views of academician S. Berejan and the poet Gr. Vieru, regarding the functions and implications of human speech in general and of the Romanian language in particular. It is attempted to highlight not only the similitudes of these contemplations, but also their causes.

1. Bănuim că titlul articolului nostru poate oarecum să-i șocheze pe unii (or în situația dată e vorba de două personalități marcante din cultura spirituală românească, dar care s-au manifestat totuși în domenii diferite), iar pe alții – și aceștia constituind majoritatea – dimpotrivă, poate să-i îndemne la o îndelungă meditare asupra unor realități (afirmații, observații, constatări, sugestii etc.) care, deși sunt bine cunoscute de ei, urmează a fi suplimentar decantate, etalate, evaluate etc. Anticipând observațiile ce urmează, ținem să facem totuși o remarcă (cu referire, firește, la subiectul în discuție): dacă în cazul reflecțiilor lingvistului S. Berejan avem de a face cu texte guvernate, preponderent, de rigorile stilului științific (terminologie specifică, structură sintactică proprie, invocare de raționamente, reducere maximă a potențialului obiectiv al planului semantic al unităților lexicale), apoi în cazul lui Gr. Vieru avem de a face cu texte guvernate, preponderent, de rigorile stilului publicistic și beletristic (creativitate metaforică, îngemănare de funcții, cooptare de elemente din întregul arsenal al limbii naționale, sporire a potențialului afectiv al planului semantic al unităților lexicale). Cu alte cuvinte, S. Berejan, în virtutea condiției sale de „lingvist” pe parcursul a cca 60 de ani, s-a apropiat de limbajul uman de pe pozițiile unui utilizator-cercetător al acestui atribut inalienabil al omenirii, iar Gr. Vieru, în virtutea condiției sale de „poet” în răstimp, de asemenea, de cca 60 de ani, s-a apropiat de același

limbaj de pe pozițiile unui utilizator-funcționalist (deși, în numele dreptății, nu știu cărui lingvist i-ar fi izbutit să prezinte atât de punctual, argumentat, convingător și nuanțat „tragismul limbii române de pe teritoriul Republicii Moldova”, cum a făcut acest lucru Gr. Vieru în consistentul și emoționalul Discurs de recepție rostit de poet la 30 august 2007 cu ocazia conferirii titlului de *Doctor Honoris Causa* de către Academia de Științe a Moldovei, intitulat mai mult decât sugestiv „Limba română, oastea noastră națională. Testament” [Vieru 2007: 62-71]). Valoarea remaricii noastre sporește evident, credem, dacă ne gândim și la faptul că există atâția lingviști, după cum există și nu mai puțini scriitori, care au preferat sau chiar s-au „ostenit” să se posteze în expectativă în situațiile când intervenția lor privind destinul limbii române ar fi fost mai mult decât binevenită.

2. Referitor la problematica de natură teoretică a acad. S. Berejan trebuie să subliniem în mod special că, dacă în studiile reputatului lingvist atestăm o examinare inteligibilă și profundă a faptelor glotice concrete, apoi acest lucru se datorează anume substanței teoretice consistente de la care pornește savantul. Nu vom insista asupra acestui aspect, întrucât el a fost pe larg examinat într-o serie de studii consacrate în mod special „pasiunii” prof. S. Berejan pentru chestiunile general teoretice (a se vedea barem [*Omagiu; Filologia*]), dar ar trebui să se știe că numai atunci când s-a „ocupat de lingvistica teoretică, de lingvistica generală”, savantul S. Berejan a simțit „adevărata atracție pentru munca științifică, pentru cercetare, pentru studiu în genere (fără comandă de sus, fără cenzura celor fricoși de care ești dependent și, mai ales, fără reticențele pe care ți le impui singur, tot din lașitate în primul rând, și care sunt și ele extrem de împovărătoare)” [Berejan 1997: 3].

În ceea ce privește reflecțiile vieriene despre esența, mecanismul de funcționare și rosturile limbajului, trebuie să menționăm că poetul, deși nu face uz de termeni lingvistici, nu citează surse științifice, nu polemizează cu lingviști, nu stăruie asupra implicațiilor, valorii și autenticității afirmațiilor formulate, dar, exploatănd la maximum semnificațiile virtuale ale cuvintelor ce derivă din legătura labilă, inconstantă, variabilă dintre semnul lingval și semnificația lui, izbutește să confere mesajului său un caracter științific, să-l „scientizeze”, câștigând, astfel, încrederea cititorului și/sau ascultătorului față de cele comunicate. Pentru confirmare: oare faptul că venim „din munții latinei” nu e un argument „științific” în favoarea grafiei latine? Oare nu este considerent „științific” afirmația că limba, fiind o comoară, „veghea asupra strălucirii ei nu trebuie să pirotească nicicând”? Oare nu concordă cu părerile specialiștilor observația că România și Basarabia „n-au născut în desfrânare cei doi copii, care, de

fapt, era și este unul singur și se numește Limba Română”? Oare nu are suport „științific” protestul contra ideii că schimbarea *străvechiului grai/ ... E un bine, e un rai* (cum eram învățați de cei ce nu ne doreau binele)? Oare nu sunt niște adevăruri de valoare perenă raționamentele că grafia unei limbi este „hotărâtă de natura limbii”, că „sfinte sunt toate alfabetele lumii”, că limba are „legi care trebuie respectate”, că „toate limbile pământeste sunt la fel de frumoase”, că „limba și religia au ținut vie ființa noastră națională de-a lungul veacurilor”, că „prima, cea mai importantă particularitate a oricărei poezii naționale, este, desigur, limba în care a fost

zămislită inițial poezia”? Lesne putem deduce că aceste idei lingvistice vieneze depășesc vizibil cadrul românisticii, ele vizând, mai degrabă, aspecte de teorie a limbii.

3. Vom ilustra în continuare diversele maniere – „științifică” și „poetică” – de formulare a reflecțiilor lingvistice, punând alături câte trei pasaje din lucrările lingvistului S. Berejan și din creația poetului Gr. Vieru (deși suntem conștienți de riscul confruntării), urmărind un singur scop: de a proba similitudinea de idei, de raționamente, materializată verbal prin mijloace specifice.

„E un lucru absolut normal ca, fiind locuitor al Moldovei, să te consideri moldovean și să vorbești în graiul local (după cum e tot atât de normal ca locuitorul Olteniei să se considere oltean sau locuitorul Banatului să se considere bănățean <...> cu condiția însă că îți dai seama că el e local <...> și nu poate pretinde deci de a fi limbă oficială de stat” [Berejan 1994: 55].

„Este adevărat că există un grai moldovenesc, care mi-e atât de drag, așa cum există unul transilvănean, muntenesc, bănățean sau oltenesc. Dar Limba este una singură și ea se numește **Română**” [Vieru 2007: 63].

„Gradul ei (a limbii române – Gh. P.) de cunoaștere a scăzut foarte mult, iar sferele ei de funcționare în societate s-au îngustat la maximum, ea fiind utilizată doar în mediul rural, la piață și «la bucătărie»” [Berejan 2005: 12].

„Câtă limbă română a rămas în Basarabia, ar putea s-o învețe și rusul” [Vieru 2008: 387].

„Nu poate să nu contribuie considerabil la îngustarea sferelor de folosire a denumirii *limba română* și articolul 13 – antiștiințific și antinațional – din Constituția RM <...>. Acest articol se cere redactat în conformitate cu temeiurile științifice și idealurile noastre de renaștere național-spirituală și votat din nou în Parlament” [Berejan 2001: 264].

„Legiferarea prin Constituție a glotonimului «limba moldovenească» și a etnonimului «popor moldovenesc» (mă mir cum de nu i-au zis *norod moldovenesc*) va rămâne în istorie ca o rușine națională care s-ar putea să cadă pe copiii și nepoții autorilor nesăbuitelor fapte” [Vieru 2002: 280].

4. Numele lingvistului S. Berejan și al poetului Gr. Vieru ocupă un loc de frunte în istoria culturii și științei românești și grație faptului că palmaresul lor e fortificat și de contribuțiile lor substanțiale la procesul de „regăsire de sine” a românilor basarabeni. Și au făcut acest lucru, pornind de la axioma că limba este factorul identitar primordial, iar lupta

pentru limba națională nu este altceva, în ultimă instanță, decât o luptă pentru identitatea națională. Indiscutabil că orice mișcare spre bine pe acest tărâm este asigurată și stimulată de generalitatea și intensitatea conștiinței naționale. Raportând acest adevăr la realitatea basarabeană, S. Berejan și Gr. Vieru constată cu adânc regret:

„Mișcare de renaștere națională, în adevăratul înțeles al cuvântului, de fapt nici nu a fost, căci masele largi ale populației nu erau pregătite pentru așa ceva, nu aveau cunoștințele necesare și erau impregnate de ideologia comunistă antinațională, cultivată cu mult succes de conducerea de partid” [Berejan 1995: 58].

„Putem vorbi deocamdată de un rol al afirmării, iar nu de unul de re-afirmare al conștiinței naționale. La noi, din păcate, nu există o conștiință colectivă. Sunt numai exemple izolate de conștiință, dar ele nu pot avea un rol hotărâtor în zidirea destinului național” [Vieru 1995: 17].

5. Pentru a înțelege mai bine neliniștea obsedantă și insistența revenirii permanente a academicianului-lingvist și a academicianului-poet la acest tezaur

al unui neam, trebuie, mai întâi, să ne pătrundem temeinic de adevărurile despre calvarurile prin care a trecut cu demnitate limba română:

„Basarabia este o zonă specifică, unică în felul ei în această parte a lumii, deoarece aici, pe acest teritoriu, în diferite perioade istorice, în special cele de dominație a imperiului rus și apoi a regimului sovietic, s-au stabilit reprezentanți ai mai multor etnii și popoare, oameni de diferite origini, ceea ce i-a imprimat <...> o fizionomie de care e imposibil să nu se țină cont la soluționarea unor probleme politice, sociale și, în special, naționale” [Berejan 2002: 53].

6. De aceeași neîntinată conștiință națională, căreia îi este străină minciuna, simularea, compromisul, ne vorbește și revolta lingvistului

„<...> basarabenilor li s-a inoculat zeci de ani că ar fi altceva decât întregul din care istoricește făceau parte organică. Tocmai de aceea basarabeni au încetat treptat să mai simtă și să mai cugete românește <...>. Ei s-au lăsat convinși cu timpul că s-au rupt de la matcă, că basarabeni constituie totuși o entitate aparte ce nu se include organic în neamul românesc, că sunt amplasați nu în interiorul neamului unic, ci în afara lui, undeva alături și paralel cu acesta, că formează deci un alt neam, înrudit cu primul. Așadar, basarabeni nu se identifică, de regulă, cu neamul românesc, ceea ce ne dă dreptul să afirmăm că e vorba de o comunitate etnică ce și-a pierdut, de fapt, identitatea” [Berejan 2002: 58-59].

7. Sunt arhicunoscute discuțiile puerile și sterile – care, cu mare părere de rău, mai continuă inutil și astăzi – privind sintagma „limba moldovenească”. De la 1988 încoace, acad. S. Berejan a demonstrat cu lux de amănunte, în zeci de intervenții scrise și orale, că „limba română exemplară nu poate fi numită *moldovenească*, pentru că limbă literară «moldovenească» nu există. Există numai vorbire dialectală moldovenească. Ceea ce ani în șir am numit noi în R.S.S.M. impropriu «limbă literară moldovenească» nu era altceva decât limbă română exemplară, doar că era scrisă cu alfabet rusesc” [Berejan 1995: 28]. Avem, într-un fel, parcă toate motivele de a pronostica, împreună cu Gr. Vieru, – încercând, totodată, din puținele sentimente de satisfacție din ultimul timp – destinul „fericit” al sintagmei ideologizate „limba moldovenească”, adică acela că „va veni o zi când parii smulși (de la hotarul dintre Moldova și România – *Gh.P.*) se vor sparge de capul *limbii moldovenești*” [Vieru 2008: 429].

8. Având în față opera unui lingvist și a unui poet, cititorul neavizat s-ar putea întreba contrariat: prin ce se explică aceste similitudini de viziune asupra limbajului, în general, și a limbii române, în special?

În primul rând, e vorba de doi intelectuali

„Avem un grai cu ochi umezi de dor și istorie. Cu pașnice și delicate unghii formate din cristalizarea sudorilor rostogolite pe aerul vetrei în atâtea crâncene băătăii, unghii care la înstrâmtorări s-au preschimbat în ghiare, în săbii de foc. Un grai cu tâmpla îmbrobonată de roua trudei creatoare. Nicăieri dorul nostru de desăvârșire nu s-a arătat mai clar și mai cu tărie ca în cuprinsul limbii” [Vieru 2002: 268].

S. Berejan și a poetului Gr. Vieru în legătură cu ideea vehiculată cu îndărătnicie privind organizarea unui referendum în problema denumirii limbii noastre:

„Poporul, am zice, să fie lăsat în pace, că prea a fost hăcuit de război, prea a fost mușcat mortal de foametea din 46-47, prea împrăștiat prin Siberia, cu călușul de gheață în gură, prea speriat de bodiuliști, prea mancurtizat sau pentru a folosi un termen „din partea locului” prea borșcizat... Să fiu înțeleș drept: popor este și unchiul meu Petru, și cum să nu-ți fie drag un unchi! Dar cum poate să opteze el pentru un alfabet sau altul (pentru o denumire sau alta a limbii – *Gh. P.*), dacă în decurs de 40 de ani, cât a lucrat la fermă, nu i s-a spus nimic altceva, decât să nu se uite peste Prut, să fie internaționalist și să mulgă cât mai mult lapte” [Vieru 2007: 89-90].

care au absolvit aceeași facultate (S. Berejan – Universitatea de Stat din Chișinău în 1952, iar Gr. Vieru – Institutul Pedagogic „I. Creangă” în 1958) și au activat în aceeași perioadă de timp;

- în al doilea rând, ambii „fac parte din cea mai tragică generație de români basarabeni”, generație „intoxicată în copilărie, adolescență și chiar în primii ani ai tinereții, de otrava propagandei antiromânești” [Vieru 2008: 453];

- în al treilea rând, trebuie luat în calcul „orgoliul” atât al lingvistului S. Berejan, cât și al poetului Gr. Vieru că sunt români (S. Berejan: „Dacă aș lua-o tot în lingvistică de la început, aș prefera să fiu apreciat exclusiv de specialiști, nu de șefi prin prismă politico-ideologică. Dar, dacă n-a fost să fie așa cum aș fi vrut, nu regret totuși viața trăită, căci, la urma urmei, am studiat și mi-am apărât, cât și cum am putut, limba neamului. Și asta vreau s-o afirm acum, înspre apusul vieții, deschis: am iubit dintotdeauna limba și neamul și anume aceste sentimente mi-au insuflat energie și putere de rezistență. Le voi iubi și în continuare cu aceeași intensitate și le voi apăra cu aceeași perseverență în orice situație” [Berejan 1995, 60]; Gr. Vieru: „Sărut mâna tuturor academicienilor și specialiștilor filologi care au semnat o asemenea declarație (e vorba de Declarația Adunării Generale Anuale a A.Ș.M. potrivit căreia denumirea corectă a

limbii de stat a R.M. este limba română – Gh.P.). Ea îmi adâncise mândria că fac parte și eu din neamul care vorbește și scrie românește” [Vieru 2007: 68]);

- în al patrulea rând, acești doi vrednici fii ai neamului au știut a alege grâul de neghină, fiind nu numai mari naționaliști (în sensul frumos al cuvântului), dar și mari internaționaliști. Astfel, S. Berejan n-a pus niciodată la îndoială faptul că „rușii au spus multe lucruri. Suntem sau nu suntem noi înclinați spre cultura și știința rusă, spre contribuția rușilor la cultura și la știința universală, dar trebuie să recunoaștem că ei ne dau posibilitatea să vedem unele lucruri printr-o altă prismă” [Berejan 2000: 59], după cum Gr. Vieru nu a „confundat niciodată politica imperială țaristă și sovietică cu marea cultura rusă”, neratând nicio ocazie de a-și exprima profunda recunoștință „acestor mari savanți ruși de viță nobilă”, cum ar fi R. Budagov, R. Piotrowski ș.a. [Vieru 2007: 69];

- în al cincilea rând, atât S. Berejan, cât și Gr. Vieru au conceput limba mai mult decât un mijloc de comunicare interumană. Din acest motiv, ei s-au văzut obligați să-și depășească statutul lor de simpli *utilizatori* ai acestui mijloc, dând mai mult preferință statutului lor de *valorificatori* ai implicațiilor, de *glorificatori* ai virtuților și de *protectori* ai rosturilor limbajului uman, în general, și ale limbii române, în special.

Referințe bibliografice

- Berejan 1994 S. Berejan, *Varietatea moldovenească a vorbirii orale românești și limba literară scrisă* // LR (Chișinău), 1994, nr. 5-6.
- Berejan 1995 „Denumirea limbii noastre e cea știută de toată lumea – română”. Dialog: Alexandru Bantoș – Silviu Berejan // LR (Chișinău), 1995, nr. 3.
- Berejan 1997 *Lingvistica nu m-a făcut fericit...* Dialog: T. Rotaru și S. Berejan // Momentul, 2 august 1997
- Berejan 2000 „... Am căutat să fac din lingvistică un fel de matematică”. Gh. Popa și N. Leahu în dialog cu acad. Silviu Berejan // Semn, 2000, nr. 1-2.
- Berejan 2001 S. Berejan, *Folosirea glotonimului limba română în Republica Moldova. Aspecte identitare* // *Basarabia. Dilemele identității*, Iași: Fundația Academică „A. D. Xenopol”, 2001.
- Berejan 2002 S. Berejan, *Despre cauzele pierderii identității lingvistice și etnice într-o regiune ruptă din întreg* // *Identitatea limbii și a literaturii în perspectiva globalizării*, Iași: Trinitas, 2002.
- Berejan 2005 S. Berejan, *Degradarea vorbirii orale într-un stat în care funcționează paralel două limbi oficiale* // Timpul, 9 septembrie 2005.
- Filologia Filologia modernă: realizări și perspective în context european. In memoriam acad. S. Berejan*, Chișinău, 2009
- Omagiu Omagiu academicianului Silviu Berejan*, Bălți-Chișinău: Presa universitară bălțeană, 2002.
- Vieru 1995 „Fără limba română n-aș fi ajuns poet”. Dialog: Alexandru Bantoș și Grigore Vieru // LR (Chișinău), 1995, nr. 1.
- Vieru 2002 Gr. Vieru, *Acum și un veac*, București-Chișinău: Litera Internațional, 2002.
- Vieru 2007 Gr. Vieru, *Limba română, oastea noastră națională. Testament* // RLȘL, 2007, nr. 3-4.
- Vieru 2008 Gr. Vieru, *Taina care mă apără. Opera poetică*, Iași: Princeps Edit, 2008.

Elena Bontea. *Natură statică cu floarea-soarelui*, u/p, 1965